

ספרו של חסן עלי – "כפר ימים רבים" – סיפורו של האיש ושל כפרו ראס עלי

לפני ימים מספר פגשתי את סאלח בפגישה מקרית והוא מראה לי טיוטה מוכנה לדפוס של ספרו עלי שקד לאחרונה. הספר עורר בי מיד התרגשות וסקרנות גדולה. מכאן הדרך הייתה קצרה אל ענת גלילי שעבדה עם סאלח על הספר וכתבה אותו, ואל הקובץ עם הטקסט.

פתחתי את הקובץ בשעת לילה מאוחרת לאחר יום עבודה ארוך בכוונה רק להציץ בו, אך מיד נסחפתי לקריאה רציפה של כל הספר באבחה אחת.

ענת גלילי עשתה עבודה נהדרת בכתיבה. מצד אחד כתיבה בשפה עברית עשירה, רהוטה וקולחת, ומן הצד השני, המקצב ומבנה הפסקאות מביאים את הנוכחות והקול המיוחדים של סאלח עצמו כאילו הוא המספר.

סאלח מביא לספר את סיפור תולדות חייו כסיפור שהוא קודם כל סיפור אופטימי של אדם אוהב אדם באשר הוא אדם. סיפור שחף מכל מרירות ותחושת החמצה.

הסיפור של סאלח הוא בראש ובראשונה ובמובהק, מסמך אנושי אוניברסלי מרתק, שמדבר אל כל בן אנוש.

סאלח, הצליח באישיותו המיוחדת כנער וכאיש צעיר לפרוץ את גבולות הכפר, החברה והמשפחה ולפתוח לעצמו נתיבים אל מעגלים רחבים בהרבה, אל מעגל החברה היהודית-ישראלית, ולאחר מכן גם לעולם הגדול שמעבר לגבולות מדינת ישראל.

כך, כשלאורה כל העולם פתוח בפניו, בחר סאלח להביא את כל יכולותיו שהשיג ורכש, אל ד' אמות הכפר והקהילה הקטנים שבה נולד. כפר וקהילה, שהם מקופחים ונחשלים על פי כל סרגל מדידה אובייקטיבי. במקום הזה, בכפר הולדתו מוצא סאלח את ייעודו ושליחותו ומממש אותם בדרכו ובמקצביו.

אציין מספר צמתים שעולים מסיפורו של סאלח שבהם קיבל סאלח הכרעות אלה לממש את ייעודו:

1. סאלח יכול היה להקים את ביתו בישוב יהודי או בעיר מעורבת – הוא בחר להקימו בכפרו.
2. סאלח יכול היה להתרחק מההוויה המסוכסכת בישראל ולהקים את ביתו באירופה שנפתחה בפניו – הוא לא בחר בדרך זאת.
3. סאלח יכול היה להינשא ולהקים משפחה על פי עולם הערכים הליברלי המערבי – הוא בחר לדבוק במסורת המשפחתית הדתית והתרבותית שאליה נולד ומתוכה לפעול.

סאלח בחר בסיפורו לא לתת ביטוי לתסכולים, לקשיים, ולביטויים של כפיות טובה, דעות קדומות, שנאה וגזענות שפגש בנתיב חייו, הן בצד היהודי, והן בצד הערבי. גם על פי המסופר, וגם על בסיס היכרותי האישית, אני יודע שמרכיבים אלה היו נוכחים בעוצמה רבה בנפתולי דרך חייו של סאלח.

אני סבור שסיפור הלב (הפיזי) החם והרגיש שקרס טרם עת והוחלף, אינו רק סיפור תורשתי, הוא ביטוי לעומס הקיצוני שסאלח זימן לו. כמו גם סיפור ההחלמה המופלא, ביטוי לעוצמת הרוח והאמונה של סאלח שגברו על חולשת הגוף שקרס.

נולדתי ברמת יוחנן כ 10 שנים אחרי סאלח. רמת יוחנן היא עבורי, מה שראס עלי עבור סאלח – תבנית נוף מולדתנו האהובה.

עבורי כילד, סאלח היה נוכח תמיד כחלק מקהילת רמת יוחנן. דמות מרשימה, איש נאה, שרירי, חברותי, אהוב הבריות ואוהבם. חלק בלתי נפרד מהקהילה. האיש שחצה את הקווים, אבל במשך שנים רבות, לא ממש היה שייך לשום צד. זאת, עד שכאדם בוגר הכריע בצורה חדה להעמיק ברית עם קהילתו, עמו ואדמתו.

הסיפור של הכפר ראס עלי כפי שמספרו סאלח, הוא מעין סיפור בבואה משלים לסיפור קיבוץ רמת יוחנן. תולדות שני הישובים שזורים זה בזה. שני הישובים נאחזו בקרקע כתוצאה מאותו אירוע מכונן של קניית אדמות עמק זבולון בשנות ה-20 על ידי מוסדות הישוב של התנועה הציונית. אירוע

שמתמצת במשהו את גרעין המהות של המפעל הציוני והקמת מדינת ישראל, וגם את הטרגדיה הנוראה של הסכסוך שהתפתח כחלק בלתי נפרד ממנו עם הפלשתינים והעולם הערבי ועדיין עמנו. משפחתו של סאלח, יחד עם משפחת סאמרי, ישבה במגדל (כיום חוות הצופים), נאלצה לעזוב, ובפצוים שקיבלה מהמוסדות המיישבים שלנו כחלק מעסקת סורסוק, רכשה ב-1926 את אדמות ראס עלי והכתה שם שורש.

מייסדי רמת יוחנן הגיעו בסמוך לאותו מועד, בשנת 1931, למקום שזה עתה פונה על ידי משפחתו של סאלח, וכעבור כשנה הקימו את נקודת הקבע של רמת יוחנן כחצי ק"מ משם.

בניגוד לסאלח, אני איני יכול שלא לבוא בחשבון עם עצמי, עם קהילתי, עמי ומדינתי בהתמודדות עם הפער בין הישוב והקהילה שלי – רמת יוחנן, ובין הישוב והקהילה של סאלח – ראס עלי.

רמת יוחנן היא ישוב משגשג, עם תשתיות מפותחות, רמת חיים גבוהה של העשירון העליון וכל מה שקיים בארצנו ובעולמנו פתוח בפני בניה להתמודדות על השגתם.

ראס עלי, למרות הישגיו ומנהיגותו של סאלח, נמצאת בתחומים אלה בעשירון התחתון של מדינת ישראל.

יש תחומים רבים שהם תלויי תרבות, מנהיגות והאנשים הספציפיים שפועלים בכל ישוב, כדי להסביר פערים ניכרים, אך לא פערים גדולים עד כדי כך כפי שקיימים במציאות החיים כיום, וזועקים לעין וללב.

מספרו של סלח, המתואר ברוח אופטימית שאינה באה בטענות אל אף איש או גורם, עולות גם העובדות הבאות:

- העובדה שרק ב 1981, כ-50 שנה לאחר הקמת שני הישובים, קיבלה ראס עלי מעמד של ישוב מוכר.
 - העובדה שדרך כורכר נסללה לישוב במקום דרך הגישה הבוצית והטובענית רק באמצע שנות ה-70 במו ידיו של סלח.
 - העובדה שרק בשנות ה-80 הוסדרו חיבורי מים וחשמל לכפר.
 - העובדה שאין עדיין רשת ביוב בראס עלי.
 - העובדה שסלח בשנות ה-60 עשה את המהלך הקיומי הבסיסי של בניית בית קבע למשפחתו ולאחר שנידחה על ידי כל מוסדות התכנון של המדינה, נאלץ לעמוד לדין במערכת המשפט שלנו, להימצא חייב לשלם קנס וכמעט ולהיכנס לבית הסוהר, ועוד כהנה וכהנה.
- סלח, בכתבתו בספר, אינו מציף את קול הקיפוח והפערים באות הכתובה, אך בקריאתי אותו, דווקא הטקסט שלא כתוב, זועק מבין השורות "בנוכחות הנעדרת" שלו, והוא מציף כתב האשמה קשה בעוצמה גדולה וחדה כנגדי וכנגד כל מה שאני חלק ממנו כיהודי ישראלי במדינת ישראל.
- הפערים האלה נפערו מבלי שאני וחברי כשכנים, ודור הורינו המייסדים, לא נקטנו פעולה משמעותית על מנת לשנות מציאות זאת, ובעצם בכך גם נתנו לעוול הזה יד. בעיני זו אשמה כבדה ומעיקה שמחייבת אותנו לפעולת תיקון.
- אירוע משמעותי בתחום זה התרחש לפני כ-3 שנים עם ההחלטה (שבאה באיחור ניכר) לצרף את ראס עלי לתחום המועצה האזורית זבולון, ומאז עושה הנהגת המועצה רבות בתחום זה. אך אין להשאיר את התיקון רק למעגל הרשות המקומית. יש הרבה מה לפעול כאן ברמה היישובית, האישית והאנושית.
- מן הראוי שספרו של סלח יתורגם לערבית. מן הראוי שספרו ישולב כטקסט חובה במערכת החינוך הערבית והיהודית כאחד באזור, ואולי גם מעבר לו בכלל המדינה.
- אסכם במה שפתחתי בו. הספר של סאלח – הוא קודם כל מסמך אנושי ואופטימי על האדם ורוחו. אל תחמיצו.